

«згідно з положеннями моделі сучасного і майбутнього тих об'єктів і явищ, котрі вони вивчали» [6].

Нині у діяльності літніх оздоровчих центрів все чіткіше починають проявлятися тенденції не лише організації відпочинку підлітків, що є основною метою їх діяльності, а й процеси накопичення теоретичних знань і формування практичних умінь і навичок їх творчого застосування.

Отже, аналіз результатів експериментальної апробації такої організаційно-педагогічної форми, як «експедиція (історична, археологічна, екологічна, фольклорна)», дає змогу зробити узагальнюючий висновок, що завдання, які вирішують підлітки у процесі навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності і конкретної практичної роботи, разом з ефективним педагогічним керівництвом цим процесом (на рівні організації і корекції самостійної творчої діяльності підлітків безпосередньо в польових умовах), забезпечує підвищення її ефективності, сприяє зміцненню дисципліни (це особливо важливо у літньому оздоровчому центрі) та створює умови для «ефективного формування творчої активності підлітків у тимчасових дитячих об'єднаннях і водночас дає змогу раціонально використовувати як навчальний час, так і час на організацію змістовного дозвілля та відпочинку» [7].

Подальших досліджень вимагають проблеми психолого-педагогічного забезпечення та визначення якості здобутих підлітками знань, сформованих творчих умінь і практичних навичок у літніх оздоровчих центрах, підготовки педагогічних кадрів, вихователів і вожатих для організації змістовної практичної роботи учнів у доквітлі, проведення відповідних масових заходів, виставок, конкурсів за результатами такої роботи, розробки навчально-виховного змісту діяльності літніх оздоровчих центрів в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. — К.: Шкільний світ, 2001.
2. Закон України «Про позашкільну освіту». — К.: Міленіум, 2001.
3. Положення про позашкільний навчальний заклад. Освіта України. Нормативно-правові документи. — К.: Міленіум, 2001.
4. Бабанский Ю. К. Педагогика. — М.: Просвещение, 1983. — 607 с.
5. Пустовіт Г. П. Дослідницька робота як засіб формування творчих здібностей учнів // Зб. наук. праць. — Київ — Запоріжжя, — 1996. — С. 109–112.
6. Червонецкий В.В. Экологическое образование в школах развитых стран мира. — М.: Экология и образование, 1992. — 94 с.
7. Пустовіт Г.П. Екологічне виховання учнів 5–9 класів у позашкільних навчальних закладах: Навч.-метод. посібник. — Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2003. — 146 с.

Ірина ПАЦАЛЮК

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядається експериментальна перевірка теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування естетичних смаків молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва передбачає вирішення низки важливих завдань, пов'язаних із залученням учнів до світу прекрасного в дійсності та мистецтві, збагаченням їх духовно-практичного зв'язку з художньо-естетичними цінностями, оволодінням досвідом естетичного сприймання, оцінювання та примноження матеріальних та духовних цінностей. У результаті теоретичного вивчення зазначеного питання нами були обґрунтовані педагогічні умови ефективного формування естетичних смаків молодших школярів засобами образотворчого мистецтва, які передбачають впровадження системного підходу до вирішення вказаної проблеми, ознайомлення молодших школярів з ціннісним змістом образотворчого мистецтва, оволодіння

ними відповідними способами самоорганізації естетичних смаків, набуття досвіду використання естетичних смаків у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Ці педагогічні умови знайшли розкриття та висвітлення на рівні теоретичних положень, аналітичних матеріалів, узагальнень та висновків. Водночас, вони не отримали відповідної практичної апробації та перевірки своєї ефективності в системі роботи сучасної початкової школи, під час навчальних занять з образотворчого мистецтва, у процесі позакласної виховної роботи.

Мета статті — розкрити ефективність авторської методики формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Експериментальне дослідження проведено на базі загальноосвітніх шкіл № 4, 5, 6, 9, 10, 24 м. Тернопіль. Програмою експериментальної роботи охоплено 486 учнів та 68 вчителів початкових класів. Організований нами формувальний експеримент був розрахований на декілька етапів (підготовчий, основний, підсумковий).

На підготовчому етапі формувального експерименту визначено рівень сформованості естетичних смаків молодших школярів, включених до складу контрольної та експериментальної груп, розроблено орієнтовний зміст та методику формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва, ознайомлено вчителів початкових класів з педагогічними умовами, необхідними для формування естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Для отримання достовірних експериментальних даних використано комплекс методів науково-дослідницької роботи, а саме: анкетування, тестування вчителів та учнів, усне опитування, дослідницькі бесіди, педагогічні спостереження, аналіз результатів художньо-творчої, оцінної діяльності молодших школярів, формувальний експеримент, в основу якого були покладені запропоновані педагогічні умови, а також статистична обробка експериментальних даних.

Аналіз та співставлення даних контрольної та експериментальної груп дозволив зробити висновок, що суттєвої різниці між ними щодо стану сформованості естетичних смаків учнів немає (табл. 1).

Таблиця 1

*Рівні сформованості естетичних смаків молодших школярів
(на початку формувального експерименту)*

№ п/п	Рівні сформованості естетичних смаків	Контрольна група		Експериментальна група	
		Абс.	%	Абс.	%
1	Високий рівень	29	11,9	28	11,6
2	Середній рівень	71	29,1	70	28,9
3	Низький рівень	144	59,0	144	59,5
4	Усього	244	100	242	100

Розроблена нами експериментальна методика передбачала: по-перше — системний підхід до формування естетичних смаків учнів, по-друге — відповідне педагогічне забезпечення (зміст та методику) формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Програмно-методичні матеріали для учнів 1,2,3,4 класів дали конкретні відповіді щодо педагогічного забезпечення формування естетичних смаків учнів на заняттях з образотворчого мистецтва. Тобто, були розкриті — мета, завдання, напрями та етапи формування естетичних смаків учнів; методика збагачення естетичних смаків учнів на матеріалі соціального, художнього та естетичного змісту образотворчого мистецтва; методика оволодіння учнями способами самоорганізації естетичних смаків на заняттях з образотворчого мистецтва; методика набуття досвіду використання естетичних смаків у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Для вчителів початкових класів, які залучались до програми формувального експерименту, проведено методичний семінар, на якому були розглянуті актуальні питання змісту та методики формування естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Наприклад: формування естетичних смаків учнів засобами мистецтва як актуальне завдання сучасної початкової школи, особливості формування естетичних смаків учнів

молодшого шкільного віку, роль та можливості образотворчого мистецтва у формуванні естетичних смаків молодших школярів та ін.

Основний етап формувального експерименту. Значення цього етапу формувального експерименту полягає в тому, щоб на практиці реалізувати педагогічні умови, що спроможні забезпечити ефективний характер формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. На теоретичному рівні зазначені педагогічні умови були обґрунтовані, визначена їх доцільність у системі навчально-виховної роботи початкової школи. Експериментальна перевірка цих умов покликана дати відповідь на питання щодо можливості упровадження в діяльності вчителів початкових класів та спроможності послідовно й ефективно вирішувати вказану проблему на сучасному етапі.

Запропоновані нами педагогічні умови формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва передбачали внесення у зміст та методику навчально-виховної роботи вчителів початкових класів певних змін та доповнень. Ці зміни були викликані необхідністю впровадження системного підходу до формування естетичних смаків, а також надання цьому процесу інноваційного характеру, у якому враховувалися найважливіші компоненти естетико-виховного впливу на учнів засобами образотворчого мистецтва. У зв'язку з цим завданнями основного етапу формувального експерименту були визначені такі:

1. Впровадити на практиці системний підхід щодо формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

2. Забезпечити необхідний зміст та методику формування естетичних смаків учнів 1–4 класів у процесі вивчення образотворчого мистецтва в школі.

Для вирішення цього питання нами були внесені відповідні доповнення до існуючої програми з образотворчого мистецтва для учнів 1–4 класів, оскільки питання формування естетичних смаків молодших школярів не представлені на системному рівні і вирішуються лише в загальному контексті програмних вимог. Для надання зазначеному процесу системного характеру було залучено до цієї програми матеріали, які скеровували діяльність вчителів початкових класів, дозволяли їм планувати свої навчальні заняття з урахуванням того, якою має бути мета, завдання, напрями та етапи формування естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Завдяки цим доповненням вчителі переглянули існуючі підходи щодо вирішення питань формування естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва і усвідомили необхідність упровадження системного підходу до їх розв'язання під час навчальних занять.

У чому це виразилось?

Суттєві зміни відбулися стосовно такого компонента навчально-виховного процесу, як мета формування естетичних смаків учнів. Якщо раніше мета формування естетичних смаків пов'язувалась переважно з підготовкою учнів до естетичного сприймання художніх творів (кольору, форми, простору, обсягу та ін.), то в умовах експерименту цей погляд вчителів набув значно ширшого змісту. З урахуванням внесених змін та уточнень, учителі початкових класів планували на своїх заняттях з образотворчого мистецтва формувати естетичні смаки учнів як духовно-функціональні властивості, що виходять за межі суто художньо-пізнавального значення і можуть сприяти вирішенню інших важливих питань, зокрема, естетичної організації таких видів діяльності, як ігрова, навчальна, дозвіллева, творча та ін. При цьому вчителі наголошували, що мета формування естетичних смаків полягає в тому, щоб відкрити перед кожним учнем можливість самореалізації творчих сил і здібностей у сфері певних видів діяльності.

Впроваджуючи системний підхід, учителі початкових класів відходили від практики підготовки учнів лише до сприйняття естетичної виразності художніх творів і націлювали їх увагу на тому, щоб на заняттях з образотворчого мистецтва вони покликані набути якості, які допоможуть в естетичному освоєнні навколишньої дійсності, пізнанні власних сил і можливостей. Таке осмислення вчителями початкових класів мети формування естетичних смаків знайшло відображення на вербальному рівні (поясненнях, розповідях, мотивації дій, судженнях), а також у практичній площині (плануванні та проведенні занять з образотворчого мистецтва, створенні відповідних педагогічних ситуацій, наведенні прикладів тощо).

У процесі організації експериментальних занять якісно змінилися завдання, які визначалися вчителями початкових класів і були пов'язані з формуванням естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Відповідно до системного підходу вони прагнули вирішувати завдання, що мали ціннісно-орієнтаційний, інформаційно-пізнавальний та організаційно-діяльнісний зміст. Так, під час експериментальних занять вчителі вирішували такі завдання, як підготовка учнів до розуміння сутності та значення їх естетичних смаків в окремих видах діяльності (ігрової, навчальної, комунікативної, дозвіллевої, творчої та ін.), ознайомлення молодших школярів з найважливішими джерелами збагачення їх естетичних смаків (природою, предметами побуту, взаєминами між людьми, творами мистецтва), набуття учнями досвіду самоорганізації естетичних смаків та розвитку вмінь і навичок їх практичного використання у повсякденному житті.

На відміну від попередньої практики викладання образотворчого мистецтва, експериментальні заняття дозволяли на рівні визначених завдань системно формувати естетичні смаки учнів, актуалізуючи при цьому такі аспекти формування естетичних смаків, як ставлення учнів до них, уміння використовувати різні джерела формування зазначеної якості, а також прагнення учнів до прийняття самостійних ціннісно-орієнтаційних рішень. На заняттях з образотворчого мистецтва вчителі початкових класів визначали навчально-виховні завдання, що дозволяли впливати на ставлення учнів до естетичних смаків, збагачувати їх зміст, розвивати творчу активність та можливості самоорганізації.

Згідно з вимогами навчальної програми з образотворчого мистецтва основними напрямками діяльності на заняттях традиційно були такі, як естетичне сприйняття дійсності та мистецтва, а також практична художня діяльність. Важливість цих напрямів навчальної діяльності не викликає сумніву, але вони мають певні обмеження щодо формування естетичних смаків. Саме тому в межах експериментальних занять вчителі вносили відповідні доповнення. Вони передбачали поряд з існуючими напрямками діяльності введення нових, які б дозволяли системно забезпечувати формування естетичних смаків учнів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. До таких напрямів формування естетичних смаків учнів віднесено інформаційний та організаційний.

У межах інформаційного напрямку формування естетичних смаків молодших школярів вчителі початкових класів передбачали повідомлення, розповіді, пояснення, діалог, обговорення з учнями ціннісного змісту образотворчого мистецтва; висвітлення питань, які б збагачували поняття та уявлення учнів про прекрасне в дійсності та мистецтві. Крім того, на експериментальних заняттях вчителі початкових класів послідовно вирішували питання, що були характерні для організаційного напрямку формування естетичних смаків. Педагогічна увага була акцентована на тому, як учні використовують свій естетичний досвід і, зокрема, естетичні смаки під час сприймання, оцінювання, інтерпретації художніх творів та їх виготовлення. Отже, реалізуючи на практиці інформаційний та організаційний напрями формування естетичних смаків, вчителі тим самим сприяли системному вирішенню вказаної проблеми.

Важливою ознакою експериментальних занять з образотворчого мистецтва було те, що формування естетичних смаків учнів мало чітко визначені етапи. До таких етапів вчителі початкових класів відносили: актуалізацію естетичних смаків у свідомості учнів, ознайомлення їх з необхідними знаннями, поняттями та уявленнями про прекрасне в дійсності та мистецтві, оволодіння способами вияву естетичних смаків, а також використання їх у процесі вивчення образотворчого мистецтва та інших видів діяльності. Системний підхід до вирішення цих питань дозволяв вчителям початкових класів поетапно організовувати естетико-виховний вплив на учнів, визначати перед ними завдання, які б відповідали логіці та послідовності набуття ними необхідного досвіду естетичного освоєння дійсності та мистецтва.

Впровадження на практиці системного підходу до формування естетичних смаків молодших школярів відбувалося на заняттях образотворчого мистецтва, а також у процесі позанавчальної виховної роботи. При цьому вчителі початкових класів спиралися на розроблені нами методичні рекомендації щодо планування та організації виховних заходів, присвячених формування естетичних смаків молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

Характерними ознаками виховних заходів, спрямованих на формування естетичних смаків учнів 1–4 класів засобами образотворчого мистецтва були такі:

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

- тематика виховних заходів мала тісний зв'язок з естетичною організацією їх життєдіяльності, гри, навчання, спілкування, праці, відпочинку;
- виховна робота передбачала ознайомлення учнів з різними видами мистецтва, культурними традиціями, естетичними виявами навколишнього середовища;
- у процесі виховних заходів учні залучалися до творчої діяльності, пов'язаної з естетичним освоєнням дійсності та мистецтва;
- виховні заходи були спрямовані на усвідомлення учнями ролі естетичних смаків у їх житті та діяльності;
- під час виховних заходів використовувалися найважливіші джерела формування естетичних смаків (природа, предмети побуту, твори мистецтва та ін.);
- виховна робота стимулювала естетичну активність учнів, допомагала учням у здійсненні саморегуляції естетичних смаків, естетичного ставлення до себе, навколишнього середовища;
- у межах виховних заходів молодші школярі знайомилися з ціннісним змістом образотворчого мистецтва;
- програма виховної роботи передбачала розвиток вмінь учнів щодо використання власних естетичних смаків під час вирішення актуальних життєвих проблем;
- виховні заходи носили системний і послідовний характер, дозволяли поетапно формувати естетичні смаки засобами образотворчого мистецтва.

Друге завдання основного етапу формуального експерименту передбачало забезпечення необхідного змісту та методики формування естетичних смаків учнів 1–4 класів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Ми виходили з розуміння того, що естетичні смаки є складною за своїм змістом і способами вияву духовно-функціональною властивістю учнів. Саме тому для її формування потрібно актуалізувати педагогічну увагу на таких аспектах естетичних смаків, як об'єкт, суб'єкт та їх взаємодія у процесі духовно-практичного зв'язку учнів з прекрасним у дійсності та мистецтві. Це означає, що у навчально-виховному процесі вчителі початкових класів покликані пропонувати учням такий зміст і методику формування естетичних смаків, які б забезпечували ціннісне осмислення творів образотворчого мистецтва, вияву естетичної активності учнів, а також залучення естетичних смаків у процесі взаємодії молодших школярів з прекрасним у дійсності та мистецтві.

У процесі експериментальних занять вчителі початкових класів дотримувались програмових методичних вимог. Водночас їх навчальні заняття з образотворчого мистецтва були доповнені новим змістом та методикою формування естетичних смаків молодших школярів (табл. 2).

Таблиця 2

Експериментальний зміст та методика формування естетичних смаків молодших школярів на заняттях з образотворчого мистецтва

№ п/п/	Зміст формування естетичних смаків учнів	Методика формування естетичних смаків учнів
1	2	3
1	Ознайомлення учнів із соціальним змістом образотворчого мистецтва	Розповіді, пояснення, бесіди вчителя, демонстрація творів образотворчого мистецтва, присвячених відображенню актуальних питань життя людини, її ставлення до природи, предметів побуту, інших людей, цінностей культури, а також духовних, моральних якостей людини та її діяльності
2	Ознайомлення учнів із художнім змістом образотворчого мистецтва	Розповіді вчителя, демонстрація художніх творів та їх сприймання учнями з метою ознайомлення з художнім змістом образотворчого мистецтва, особливостями та засобами художньо-образного відображення дійсності, різновидами образотворчого мистецтва, творчістю майстрів живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва

1	2	3
3	Ознайомлення учнів з естетичним змістом образотворчого мистецтва	Розповіді, пояснення, бесіди, художній діалог вчителя з учнями, співставлення та порівняння художніх творів, у яких передається прекрасне в природі, житті людини, піднесеність її почуттів та інші вияви естетичного ставлення, залучення учнів до активного сприймання та оцінювання художніх творів
4	Оволодіння учнями емоційними способами вияву естетичних смаків та їх самоорганізації	Створення під час навчальних занять з образотворчого мистецтва естетико-виховних ситуацій, які б спонукали учнів до естетичних переживань, вияву певних почуттів, урахування власних емоційно-естетичних уподобань та інтересів, а також спонукали їх до активної емоційної взаємодії з творами образотворчого мистецтва, естетичними виявами навколишньої дійсності
5	Оволодіння учнями інтелектуальними способами вияву естетичних смаків та їх самоорганізації	Створення під час навчальних занять з образотворчого мистецтва естетико-виховних ситуацій, які б спонукали учнів до осмислення сприйнятого в мистецтві, оцінки художніх творів з урахуванням власних уподобань та критеріїв, прийняття самостійних ціннісно-орієнтаційних рішень, виділення в художніх творах ознак, які викликають особливий інтерес
6	Оволодіння учнями діяльними способами виявлення естетичних смаків та їх самоорганізації	Створення під час навчальних занять з образотворчого мистецтва естетико-виховних ситуацій, які б передбачали залучення учнів до практичної діяльності у сфері мистецтва, виготовлення власних художніх творів, естетизації предметів побуту, вияву художньо-творчої активності.
7	Набуття учнями досвіду використання естетичних смаків під час сприймання художніх творів	Організація на заняттях образотворчого мистецтва можливостей для активного спілкування учнів з художніми творами, безпосереднього сприймання та вибору художніх цінностей, які відповідають смаковим уподобанням учнів, задовольняють їх емоційно-естетичні інтереси та потреби
8	Набуття учнями досвіду використання естетичних смаків під час оцінювання художніх творів	Учителі початкових класів залучають учнів на заняттях з образотворчого мистецтва до оцінювальної діяльності, у межах якої пропонують на власний смак оцінити окремі художні твори, вибрати серед них ті, що найкраще відображають красу природи, побуту та ін.
9	Набуття учнями досвіду використання естетичних смаків під час інтерпретації художніх творів	На заняттях з образотворчого мистецтва молодших школярів вчителі залучають до творчого осмислення художніх творів, висловлювання власної думки щодо цінності окремих творів, пропонують аргументувати та пояснювати своє ставлення до мистецтва, явищ дійсності, посилаючись на власні естетичні смаки, поняття та уявлення про прекрасне
10	Набуття учнями досвіду використання естетичних смаків під час виготовлення художніх творів	Організовуючи художньо-творчу діяльність молодших школярів, учителі початкових класів спонукають їх до власних естетичних смаків на етапі виникнення творчої ідеї, формування творчого задуму, виконання програми творчої діяльності, а також оцінки її результатів

Експериментальний зміст та методика формування естетичних смаків молодших школярів були апробовані також у позанавчальній виховній роботі. Учителі початкових класів

запропонували учням виховні години, бесіди, зустрічі з майстрами мистецтва, тематичні ранки, в яких розглядалися питання естетичних смаків учнів та їх формування засобами образотворчого мистецтва. До таких виховних заходів були віднесені:

1. Виховна бесіда на тему «Про що розповідають твори образотворчого мистецтва» (присвячена ознайомленню учнів із соціальним змістом художніх творів).
2. Зустріч з майстрами мистецтва на тему «Як створюється твір мистецтва» (присвячена ознайомленню учнів з художнім змістом образотворчого мистецтва).
3. Виховна година на тему «Чарівна краса творів живопису» (присвячена ознайомленню учнів з естетичним змістом образотворчого мистецтва).
4. Відвідання учнями художньої виставки на тему «Мої почуття і враження від мистецтва» (присвячена оволодінню молодшими школярами емоційними способами вияву естетичних смаків).
5. Виховна бесіда на тему «Які художні твори ми вибираємо?» (присвячена оволодінню учнями інтелектуальними способами вияву естетичних смаків).
6. Колективна творча справа на тему «Наші досягнення в мистецтві» (присвячена оволодінню учнями діяльнісними способами вияву естетичних смаків).
7. Виховний ранок на тему «Ми вчимося сприймати мистецтво» (присвячений набуттю учнями досвіду використання естетичних смаків під час сприймання художніх творів).
8. Виховна година на тему «Як ми оцінюємо твори мистецтва?» (присвячена набуттю учнями досвіду використання естетичних смаків під час оцінювання художніх творів).
9. Художній діалог на тему «Хто і як розуміє красу мистецтва?» (присвячений набуттю учнями досвіду використання естетичних смаків під час інтерпретації художніх творів).
10. Організація конкурсу художніх робіт учнів на тему «Наші художні таланти» (присвячений набуттю учнями досвіду використання естетичних смаків під час виготовлення художніх творів).

Під час основного етапу формувального експерименту були реалізовані визначені нами завдання, що стосувалися впровадження системного підходу до формування естетичних смаків молодших школярів, а також забезпечення необхідного змісту та методики вирішення зазначеної проблеми у процесі вивчення образотворчого мистецтва в початковій школі. Учні 1-4 класів мали можливість опанувати необхідними знаннями, поняттями та уявленнями про прекрасне в дійсності та мистецтві, оволодіти конкретними способами вияву естетичних смаків, набути досвід їх використання у процесі вивчення образотворчого мистецтва.

Підсумковий етап формувального експерименту. Значення цього етапу експериментальної роботи полягало в тому, щоб отримати дані, що характеризують рівні сформованості естетичних смаків учнів, віднесених до контрольної та експериментальної груп, порівняти їх кількісні та якісні показники, а також зробити висновки щодо ефективності запропонованих нами педагогічних умов формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. До основних завдань підсумкового етапу формувального експерименту віднесено такі:

1. Визначити рівні сформованості естетичних смаків учнів, віднесених до контрольної та експериментальної груп, порівняти отримані дані та виявити динаміку сформованості зазначеної духовно-функціональної властивості молодших школярів.
2. Здійснити аналіз ефективності педагогічних умов формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва та визначити доцільність їх впровадження в системі початкового навчання.

З метою вирішення першого завдання формувального експерименту використані такі методи дослідної роботи, як: анкетування, тестування учнів 1–4 класів, вивчення їх оцінних суджень результатів художньо-творчої діяльності, дослідницькі бесіди з вчителями початкових класів та учнями, збір та порівняння експериментальних даних, що характеризують кількісні та якісні показники сформованості естетичних смаків учнів, віднесених до контрольної та експериментальної груп.

Отримані нами дані формувального експерименту були узагальнені з урахуванням основних критеріїв та показників сформованості естетичних смаків молодших школярів. Це дозволило отримати кінцеві результати естетико-виховного впливу на учнів 1–4 класів, а також

охарактеризувати динаміку рівнів сформованості у них духовно-функціональних властивостей, пов'язаних зі сприйманням, освоєнням та примноженням прекрасного у повсякденному житті, творах мистецтва (табл. 3)

Таблиця 3

*Динаміка рівнів сформованості естетичних смаків молодших школярів
(за даними формувального експерименту)*

№	Рівні сформованості естетичних смаків учнів	На початку				Після завершення експерименту			
		Контрольна група		Експериментальна група		Контрольна група		Експериментальна група	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
1	Високий рівень	29	11,9	28	11,6	36	14,8	72	29,8
2	Середній рівень	71	29,1	70	28,9	88	36,1	146	60,3
3	Низький рівень	144	59,0	144	59,5	120	49,1	24	9,9
4	Усього учнів	244	100	242	100	244	100	242	100

Як бачимо, формувальний експеримент суттєво вплинув на стан розвитку естетичних смаків молодших школярів. У результаті, відбулися якісні зміни, що характеризують динаміку рівнів сформованості естетичних смаків учнів, збільшення кількості тих, хто спроможний встановлювати з мистецтвом плідні духовно-практичні зв'язки, сприймати та оцінювати предмети та явища як прекрасні, сповнені естетичного змісту та виразності.

Позитивні зміни у формуванні естетичних смаків молодших школярів були засвідчені перевіркою формального критерію підтвердження або спростування гіпотези дослідження [2], [1], де була встановлена різниця між станом сформованості естетичних смаків контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп (з урахуванням досягнутих учнями рівнів сформованості естетичних смаків).

Це говорить про те, що педагогічні умови, запропоновані нами є ефективними для формування естетичних смаків молодших школярів. Отримані аналітичні дані підтвердили правильність обраної нами стратегії і тактики педагогічного забезпечення процесу формування естетичних смаків молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.

Формувальний експеримент повністю підтвердив ефективність обґрунтованих на теоретичному рівні педагогічних умов формування естетичних смаків молодших школярів у процесі вивчення образотворчого мистецтва. Забезпечуючи зазначені педагогічні умови, сучасна початкова школа може ефективно впливати на процес естетичного розвитку особистості, використовуючи при цьому освітньо-виховний потенціал творів образотворчого мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Л. П. Розвиток естетичних смаків студентів у галузі музичного мистецтва // Наукові записки. Вип. 18. Серія: Педагогічні науки. — Кіровоград, 1999. — С. 130–140.
2. Куприян А. П. Методологические проблемы социального эксперимента. — М.: Изд-во МГУ, 1971. — 157 с.